

ἜΤΟΣ Γ' 1886

ἘΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ

ἈΡΙΘ. 120

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Προπληρωτέα

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

*Εν Ἑλλάδι. . . . Δρ. 10

*Εν τῇ ἀλλοδαπῇ. . . Φρ. χρ. 12

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΕΒΔΟΜΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ.

Ἐν ὁδῷ Μουσῶν ἀριθ. 6.

Ἐκαστον φύλλον τιμᾶται
λεπτῶν 28.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΦΥΛΛΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ἐκτεθέντα εἶναι πράξεις ἐνεργηθεῖσαι μόνον ἐπάνω εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ ἀναφέρω ὅσα ἐγίναν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους δὲν ἔπαυσαν ἀγωνιζόμενοι οἱ Στερεοελλαδίται, καὶ τὰ πολεμικώτερα σώματα τῶν Πελοποννησίων εἶχον καὶ μέγα μέρος στρατιώτας καὶ ἀξιωματικούς Στερεοελλαδίτας· αὐτοὶ ἐδούλευσαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ζαήμη, τοῦ Λόντου, τοῦ Νικήτα, τοῦ Ἰωάννου Κολοκοτρώνη, τῶν Νοταράδων εἰς ὅλον τὸ ὀκταετές διάστημα ἐκτὸς ἐκείνων ὅπου ἐπολέμησαν εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τοῦ Ἰσραήμ πασᾶ περὶ τὸ Νεόκαστρον· ἀλλὰ μήπως εἰς τὰς εἰς Κρήτην ἐκστρατείας, ὅσας ἐστάλη βοήθεια παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἄλλοδαπῶν στρατιωτῶν, δὲν συνίσταντο αὐτὰ τὰ σώματα ἀπὸ Στερεοελλαδίτας; Δὲν ἐξεστράτευσεν δὲ ὁ Λαζόπουλος καὶ ἄλλοι μὲ ἱκανὰ σώματα, καὶ δὲν ἐφονεύθη ἐκεῖ ὁ περίφημος ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ Χατζῆ Μιχάλης μὲ τὸς αὐτοὺς Στερεοελλαδίτας; ὡς καὶ εἰς τῆς Χίου τὴν ἐκστρατείαν οἱ περισσότεροι στρατιῶται ἐκ τῶν μὴ τακτικῶν ἦτον Στερεοελλαδίται, καὶ εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν δημογερόντων τῆς Χίου μὲ πόσῃ ἀνδρείᾳ ἐπολέμησαν. Δὲν θέλω μὲ τοῦτο νὰ ἐλαττώσω τῶν ἐξ ἄλλων Τμημάτων πολεμιστῶν τὴν ἀξιοπρέπειαν· ἀλλὰ κάνεις δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἔδωκε πάντοτε εἰς τὸ ἔθνος περισσότερα ὅπλα, καὶ σήμερον εἶναι σχεδὸν τὸ ὅλον Στερεοελλαδίται οἱ συνιστῶντες τὴν ἔνοπλον τοῦ ἔθνους δύναμιν.

Εὐρίσκεσθε ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐχωχῶτατοι Κύριοι, καὶ ἔχετε νεαρὰ τὰ ἀκούσματα, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἀποτελέσματα τῶν νικητῶν τῆς Λοποτνᾶς, τοῦ Στεβενίκου, τοῦ Σάλωνος, καὶ ἐπληροφορήθητε βέβαια εἰς πόσον ὀλίγον διάστημα καιροῦ ἐλευθερώθησαν ὅλα τὰ ἐντὸς Θερμοπυλῶν ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀξιόμαχον ἐχθρικὴν δύναμιν.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ)

Γ'

Ἀγρίνιον.

Κατ' ἀρχὰς οὐδὲν λόγου ἄξιον μνημεῖον τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς τέχνης μοὶ παρουσιάζετο ἐν Ἀγρινίῳ, διότι καὶ αἱ ἐντὸς τοῦ Ἀγρινίου καὶ αἱ περὶ τοῦτο Ἑκκλησίαι εἰσὶ νέαι ἀπλούστατον τύπον ἔχουσαι. Ὁλόκληρον καὶ τροῦλλον οὐδαμῶς βλέπει τις, κατὰ κανόνα οἱ ναοὶ εἰσὶ τετραγώνια ἐπιμήκη οἰκοδομήματα, ἐπίπεδον στέγην φέροντα, ὅπως καὶ αἱ ἐν Μεσολογίῳ Ἑκκλησίαι.

Ἐντὸς τοῦ Ἀγρινίου ὑπάρχουσι 4 ἐνοριακαὶ Ἑκκλησίαι. Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ (Μητρόπολις), ὁ Ἅγιος Χριστοφόρος (Νεκροταφεῖον), ἡ Ἁγία Τριάς (Νεκροταφεῖον) καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος (Νεκροταφεῖον). Τὸ τέμπλον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἶναι ἀρκετὰ καλῆς ξυλογλυπτικῆς τέχνης. Τὸ μόνον λόγου ἄξιον ἀρχαιολόγημα, ὅπερ παρετηρήσαμεν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, εἶναι δικέφαλος ἀετὸς κείμενος ἔξω τοῦ ναοῦ ἔμπροσθεν τῆς βορείου θύρας, ὅστις βεβαίως ἦν ποτε *ομφάλιον* ἀρχαιοτέρας Ἑκκλησίας.

Ταῦτα ἤδη εἶχον ἐπαρατηρήσει ἐν Ἀγρινίῳ ὅτε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐμάθομεν ὅτι ὁ κ. Πάνος Μερσούνης ἀνασκάπτων καὶ καθαρίζων τὴν μίαν περίπου ὥραν μακρὰν τοῦ Ἀγρινίου ἐντὸς τοῦ δάσους ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, εὗρε κεχωσμένον ἀρχαιότατον ναόν, ὃν ἀφοῦ ἐκ παντὸς τρόπου περιέσκαψε καὶ ἐκαθάρισεν αἰφνης εἶδε πληρούμενον ὕδατος, ὅπερ καὶ μέχρι τοῦδε ἀναβλύζον ἀπὸ τοῦ βάθους ὑψοῦται εἰς ἀνάστημα ἀνδρός. Μὴ δυνάμενος δὲ ὁ ἰδιοκτήτης νὰ καθάρισεν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ὕδατα ἀπεφάσισε νὰ καταστρέψῃ τὸν ὑπὸ γῆν ναῖσκον τοῦτον καὶ διὰ τοῦ ὕλικου τούτου νὰ οἰκοδομήσῃ πλησίον ἕτερον ναόν ἐπ' ὀνόματι τῆς

ἁγίας Τριάδος καθόσον ἡ θέσις ἐκείνη κατὰ παράδοσιν ὠνομάζετο Ἁγία Τριάς καίτοι ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἐφαίνετο ἡ Ἑκκλησία.

Τὸ μὲν ὅμως ἡ πλημύρα ἐκ τῶν ὑπογείων ὑδάτων τούτων, τὸ δὲ ἡ στερεότης τῆς οἰκοδομῆς ἔσωσαν τὸ οἰκοδόμημα ἀπὸ τῆς προσχεδιαζομένης καταστροφῆς, διότι ὁ ἰδιοκτήτης προὔτιμησεν ὡς συμφορώτερον νὰ φέρῃ ἀλλαχόθεν τὴν πέτραν πρὸς οἰκοδομὴν νέου ναοῦ, ἀφήσας οὕτω περιεσκαμμένον καὶ πλήρη ὑδάτων τὸν ὑπὸ γῆν ἀνακαλυφθέντα τοῦτον ναόν.

Εἰς τὴν πρόσχωσιν καὶ τὴν ἀφάνειαν τοῦ ναοῦ τούτου αἰτίοι ἐγένοντο δύο ποταμοί, ἡ Ἐριμίτσα πρὸς Α. καὶ ὁ Ἀχελῷος ἡ μᾶλλον ἡ Λυσιμαχία λίμνη πρὸς Δ., οἵτινες βαθμηδὸν κατέχωσαν τὸν ναόν τοῦτον καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὑπὸ τὴν γῆν ἐκεῖ ὕδωρ, ὅπερ πολὺ δυσκόλως βεβαίως θέλει ἐκτοπισθῇ, ἂν ἐξισοῦται μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων τῶν περὶ ποταμῶν καὶ λιμνῶν.

Ἡ πρόσχωσις δὲ τοῦ ναΐσκου τούτου ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε, ὅτε ὁ ἰδιοκτήτης ἀνέσκαπτε τὸν ἀγρόν του καὶ ἐξῆγε πλίνθους καὶ λίθους, χωρὶς οὐδὲν νὰ τὸ γνωρίζῃ, εὐρίσκετο ἀκριβῶς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τροῦλλου.

Παραλαβόντες τὸν ἰδιοκτήτην κ. Π. Μερσούνην, ἐπεσκέφθημεν ἐπὶ τόπου τὸν ἀρχαῖον ναόν. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου σχήματος εἰς κλίμακα $\frac{1}{400}$ ἐκ θεμελίων σχηματίζει λαμπρῶς τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ οὕτινος τὴν βᾶσιν ἀποτελεῖ ὁ νάρθηξ.

Ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν δύο κεραιῶν τοῦ Σταυροῦ τούτου ὑψοῦται ὁ τροῦλλος ἔχων 10 περίπου μέτρων [9,95] περιφέρειαν. Τὸ μῆκος τοῦ κυρίως ναοῦ ἡμεῖς εὗρομεν 7 γ. μέτρων, τὸ δὲ πλάτος 4,95, μὴ δυνηθέντες νὰ καταμετρήσωμεν καὶ τὸν νάρθηκα, οὕτινος δὲν σώζονται εἰμὴ μόνον τὰ θεμέλια, ἀτινα καλύπτει τὸ ὕδωρ.

Ἐὰν δὲ στηριχθῶμεν εἰς τὴν πληροφορίαν τοῦ ἰδιοκτήτου, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα μετὰ τοῦ νάρθηκος ἔχει μῆκος 16 γ. μ. καὶ πλάτος 8. Ὁ τροῦλλος ἔχει ὑψηλὸν τύμπανον οὐχὶ καλῆς τέχνης καὶ διὰ τοῦτο μοὶ φαίνεται μεταγενεστέρας ἐποχῆς, τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος, οὕτινος ἡ τέχνη εἶναι καλλιτέρα καὶ μάλιστα ὁ τρόπος τῆς συναρμολογῆς τῆς ὑπὲρ τὴν κόγχην ἀψίδος τῆς συνισταμένης ἐξ ὀπτῶν πλίνθων, εἶναι πολλὴ ἀνώτερος τῆς συναρμολογῆς τῶν ὀπτῶν πλίνθων τοῦ τυμπάνου τοῦ τρούλλου. Τὸ τύμπανον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν γ' περίοδον τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς [ἀπὸ τοῦ η'—ι'] ἔχει δὲ 4 θυρίδας, ὧν τὸ μὲν ὕψος 1,20, τὸ δὲ πλάτος 0,50.

Ἐπὶ τοῦ τρούλλου φαίνονται εἰσέτι ἀμυδρὰ λείψανα ἀγιογραφίας. Τὸ ναίδιον τοῦτο ἐκεῖ μακρὰν ὑπὸ τὸ δάσος τοῦ Ἀγρινίου εὐρισκόμενον εἶναι ἐν τῶν λαμπροτάτων καὶ ἀξιολογωτάτων μνημείων τῆς ἀρχαίας Βυζαντιακῆς τέχνης, ὑψούμενον ἐκ θεμελίων εἰς σχῆμα Σταυροῦ.

Τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς διαθέσεως ναὸς εἰς σχῆμα Σταυροῦ εἶναι ἡ Μητρόπολις τῆς Κολωνίας καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος τοῦ Λονδίνου [1675]· πρὸς τούτοις ὁ S. Benedeto καὶ ὁ S. Francesco ἐν Ferrara, ἡ μητρόπολις τῆς Φλωρεντίας, ὁ ναὸς τῆς ἀγ. Ἐλισάβετ ἐν Marburg, ὁ ἐν Bologna ναὸς τοῦ S. Petronio [1390], ἡ Μονὴ τοῦ Heisterbach, ἕτερος ναὸς ἐν Dobrilugk τῆς Βορείου Γερμανίας, τῆς Limburg τοῦ 1235, ἡ Μητρόπολις τῆς Πίζης καὶ τινες Νορ-

μανδικαὶ Μητροπόλεις τῆς Σικελίας.

Ἐν Ἑλλάδι δέ, ἐν καὶ μόνον μέχρι τοῦδε ἐγνωρίζομεν χριστιανικὸν καθίδρυμα ἐκ θεμελίων ὑψούμενον εἰς σχῆμα Σταυροῦ, τὴν ἐν τῷ δήμῳ Ὁρχομενίων Μονὴν Σκριποῦς, ἀρχαῖον αὐτοκρατορικὸν οἰκοδόμημα τοῦ Θ' αἰῶνος, κτισθὲν ὡς ἡ ὀπίσω τῆς θύρας κόγχης ὑπάρχουσα ἐπιγραφὴ ἀναφέρει

ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΝΟΥ ΚΑΙ ΛΕΩΝΤΟΣ ΤΟΝ ΘΗΩΤΑΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΟΝ ΡΩΜΕΟΝ

πατριαρχέοντος δὲ τοῦ ἱεροῦ Ἰγνατίου [867—877].

Μετὰ τὴν Μονὴν ταύτην, δεύτερον ἦδη χριστιανικὸν οἰκοδόμημα ἐν σχήματι Σταυροῦ ἐκ θεμελίων ἀνωκοδομημένον εὐρίσκομεν ἡδη τὸν μικρὸν τοῦτον ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Ἀγρινίου ναὸν τὸν ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Π. Μερσεύνη, ὅστις ἐκτὸς τῆς ἀξίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτοῦ διαθέσεως εἶναι τὸ μόνον χριστιανικὸν ἀρχαιολόγημα τῆς πόλεως τοῦ Ἀγρινίου.

Τὸν ναὸν δὲ τοῦτον τοιοῦτον ὄντα, ἐκ καθήκοντος θερμοῶς συνεστήσαμεν εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Δημάρχου.

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ

ΠΟΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΞΕΤΥΠΩΘΗ

ΕΙΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΝ ΑΡΙΘΜΟΝ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε προηγ. φύλλον).

Ἀπὸ τοῦ 1840 δὲ μέχρι σήμερον ἐγένοντο ἐκδόσεις τῶν Ἀπάντων μὲν τοῦ Βολταίρου τοιαύκοντα, τῶν τραγωδιῶν ἑκατὸν, τῶν δὲ ἱστορικῶν συγγραμμάτων τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆως ἑκατὸν πεντήκοντα δύο. Σημειωτέον δ' ὅτι διὰ τῆς εἰσαχθείσης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη στερεοτυπίας δὲν εἶναι ἀνάγκη νέων ἐκδόσεων, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνατυπώσεων.